

*Time present and time past
Are both perhaps
present in time future,
And time future
contained in time past
If all time is eternally
present
All time is unredeemable* [8, 13].

Після довгого “дантівського” шляху розчарувань і пошуків Томас Стернз Еліот досягнув спокої, віднайшовши місце людини у безмежному всесвіті, де людині і судилось бути.

ЛІТЕРАТУРА

1. Eliot T.S. The metaphysical Poets // Norton Antology of American Literature. - New York, 1997. - С. 2213-2220.
2. Тарнавський О. Е. С. Еліот і Павло Тичина // Всесвіт, 1990. - № 6. - С. 130-136.
3. Еліот Т. С. Музика поезії // Антологія світової літературно-критичної думки. - Львів: Основи, 1996. - С. 73-82.
4. Eliot T.S. Selected Poems. - London: Faber and Faber, 1986. - 151 с.
5. Perrine Laurence, Arp R. Thomas. Sound and Sense. - New York, - 1992. - 400 с.
6. Eliot T.S. Tradition and the Individual. Talen T. // Norton Antology of Modern Poetry. - New York, 1997. - Р. 2207-2213.
7. Eliot T.S. Murder in the Cathedral. - London: Faber and Faber, 1965. - 88 с. S. Eliot T.S. Four Quarters. - London: Faber and Faber, 1977. - 59 с. 9. Еліот Т. С. Функція літературної критики // Антологія світової літературно-критичної думки. - Львів: Літопис, 1996. - С. 65-73.

Раїса Чорній

МАЙСТЕРНІСТЬ МОЕМА-НОВЕЛІСТА

Вільям Сомерсет Моєм (1874-1965) - видатний представник англійської реалістичної літератури ХХ століття, який відноситься до числа популярних на Заході письменників. Після 65 років активної літературної діяльності (1897-1962) він залишив велику і різнобарвну творчу спадщину: романи, оповідання, п'єси, літературно-критичні нариси, мемуари. Успіх Сомерсета Моєма особливо великий у Північній Америці, де часто видають, перевидають і екранізують його твори (в США навіть існує Центр по вивченню творчості Моєма).

З самого початку творчість Моєма привернула до себе увагу перекладачів і критиків не тільки англословних країн, а й літературознавців колишнього СРСР. Перша інтерпретація творів Моєма датується 1927 роком, коли вийшов у світ відомий роман письменника “Місяць і мідяки” (The Moon and Sixpence, 1919) у російському перекладі Е. Лебедевої і Б. Лебедева. Протягом довгого періоду часу творчість Моєма недооцінювалась радянською критикою і історією літератури. І лише поява в 1957 році перекладу його книги “Підбиваючи підсумки” (The Summing Up, 1938) привела до переоцінки історико-літературного та художнього значення його творів.

Особливу роль в процесі подальшого ознайомлення читача з творчістю Моєма відіграла робота цілої плеяди російських (Н. Ман, А. Йорданського, І. Гурової, Р. Облонської, М. Лоріє, В. Хінкіса, В. Скороденко і т.д.) та українських перекладачів (І. Влодавської, А. Муляра, О. Мокровольського, М. Пінчевського, О. Жомніра, В. Легкоступа). А екранізація в кінці 70-х років його окремих творів (“Театр”, “Жиголо і Жиголета”) сприяло ще більшому розширенню кола прихильників його творчості в нашій країні.

Сомерсет Моєм народився в родині юристконсульта англійського посольства у Франції. В 10 років він осиротів і виховувався в сім'ї дядька-пастиря в Англії. Вирішив стати лікарем, а став письменником. Доля ніби з самого початку позначила Моєма для літератури. І навіть роки навчання в медичній школі при лікарні святого Фоми прислужились майбутньому письменнику в його літературному становленні. На основі вражень, які Моєм отримав працюючи лікарем в кварталах Ламбета, з'являється в 1897 році його перший роман “Ліза з Ламбета” (Liza of Lambeth). Так, перша спроба на літературній ниві і вирішила подальшу долю письменника. Література стала тією невід'ємною частиною його буття без якої життя було б неповноцінним.

Моем письменник—самоучка, який писав легко, невимушене, бо не писати він не міг, порівнюючи це з “необхідністю дихати” [1, 3 90]. Але, щоб добитися певних результатів письменник повинен бути професіоналом своєї справи. І Моем працює над собою. Маючи хороші знання з древньої літератури Греції та Риму, Китаю та Індії, Моем постійно перечитував Біблію і Шекспіра, цінував арабські казки “Тисяча і одна ніч”, “Сатирикон” Петронія. Добре обізнаний з філософськими творами Декарта і Шопенгауера, Гоббса і Юма, Моем з самого початку більше довіряв класикам: Платону, Арістотелю, Плотіну. Однак зі всіх філософських теорій Моем І вибрав концепцію філософа XVII ст. Бенедикта Спінози, зокрема вчення Спінози про афекти як основні причини людського рабства, яких людина може позбутися тільки повернувшись до розумної діяльності. Це вчення мало такий сильний вплив на письменника, що він використовує навіть заголовок одного з розділів “Етики” Спінози у назві свого роману “Тягар пристрастей людських” (Of Human Bondage, 1915), дослівний переклад якого “Про людське рабство”.

Постійно перебуваючи в пошуку літературної досконалості, оскільки “література це мистецтво, яке досягається наполегливою працею” [1, 390], Моем притримувався думки, що найкраще в цьому йому допоможе знайомство з великими творами минулого. І він “подорожує літературою”, прагнучи сприйняти найкраще в європейській літературній традиції. Особливо Моем високо цінував уроки майстерності Свіфта, проза якого захоплювала своєю бездоганністю, природністю, стриманністю. Йому дуже подобалася проза Драйдена, наповнена життєрадісною безпосередністю, розмовною легкістю. Його зачарував стиль написання коротких оповідань Кіплінга, багатство і своєрідність мови його творів. Називаючи Кіплінга “видатним майстром оповідання” [3, 443], він ставив його поряд з Мопассаном і Чеховим. ; Зачитуючись творами французької натуралістичної літератури, Моем успадкував від Мопассана, Бальзака, Стендаля, Золя підвищений інтерес до фізіологічної сторони життя. Знайомство з російською літературою розпочалось з “Анни Кареніної” Толстого, потім Тургенєв і його “Батьки і діти”, Достоевський, Чехов.

Його захоплення літературою не звичайне тяготіння до культури. Все, що читав Моем, не було простим зацікавленням, простим читанням, читанням для читання. Це був професійний інтерес письменника, його школа майстерності, його шлях до вдосконалення. Поступово і вільно, майстерно переходячи від одного літературного роду і жанру до іншого, Моем піднімався до свого успіху, що надавав йому впевненості. Але будучи людиною мудрою, він не втішав себе ілюзіями відносно свого місця в історії літератури і ставив себе в “першому ряду другорядних письменників” [1, 383]. Проте він щиро і об’єктивно оцінював творчість своїх попередників, визнаючи Бальзака, Діккенса, Толстого і Достоевського “чотирма найвидатнішими романістами в історії людства” [3, 267].

Вся творчість Моема - це приклад відданості літературі. Його життя - це пошук літературного матеріалу. На сторінках книги “Підбиваючи підсумки”, Моем не тільки викладає факти, а відверто розповідає про своє життя, про своє становлення як письменника. Ми знайомимось з роздумами митця про творчість та мистецтво слова, про художній стиль та ремесло драматурга, про роль і місце письменника в суспільстві. Називаючи письменника художником, який “творить, щоб звільнити свою душу” [1, 483], а професію письменника як таку, що “дає духовну свободу”, Моем вважає, що письменник повинен добре знати життя, адже “життя для письменника - трагедія, і в процесі творчості він переживає очищення співчуттям і жахом” [1, 485]. Всі неприємності, біди, нещастя, які випадають на долю письменника-людини, справжній майстер використає як матеріал для своєї творчості “переплавивши в строфу, пісню чи в повість” [1, 486]. Тому що лише художнику дана справжня свобода - така естетична основа творчості Моема.

І хоча Моем завоював літературну славу як романіст та драматург, однак з особливою силою талант цього художника проявляється його вкладом в мистецтво малого жанру. Тут особливо відчутно проявились найсильніші сторони його обдарування: блискуча майстерність оповідача, вміння “мислити сюжетом”, простота і ясність літературної форми, знання людської природи.

Перша ж спроба письменника в жанрі короткого оповідання (Short story) була невдалою. Вона припала на початок його літературної кар'єри і після великої перерви, після багатьох років творчого вдосконалення, Моем будучи вже добре знаним драматургом та романістом знову повертається до жанру новели.

Слід відмітити, що новелістика займала важливе місце в англійській літературі кінця XIX початку XX ст. Якщо для творів Р.Л.Стівенсона та Д.Конрада було притаманне пригодницьке начало в поєднанні з утвердженням людської гідності в світі, то згодом цей жанр був представлений колоніальною тематикою оповідань Р.Кіплінга, детективно-фантастичним напрямком новелістики А.Конан Дойла, а також науково-фантастичним підходом Г.Уелса. З появою в Англії декількох оповідань Чехова змінилась як сама англійська новелістика, так і критичні оцінки цього жанру. Кращі новелісти того часу були під впливом Чехова. Автором малої прози виступив Е.М.Форстер, потім К.Менсфілд, яку називають англійською послідовницею Чехова. І взагалі новелістика того часу було настільки популярною, що майже всі англійські романісти - Джон Голсуорсі, Річард Олдінгтон, Грем Грін пройшли школу майстерності Short stories. Новела, як малий епічний жанр, посіла належне місце в англійській літературі.

В становленні Моема-новеліста велике значення відіграло успішне сприйняття читачами його оповідання "Дощ" (Rain, 1920). Ця новела стала поштовхом до роботи автора в цьому жанрі. І в подальшій творчості Моема помічається явна перевага жанру короткого оповідання над жанром роману. Письменник неодноразово підкреслював своє особливе відношення до цієї малої прози літератури, яка не тільки дисциплінує митця, привчає до стислості, простоти і чіткості вислову думки, а й вимагає від письменника великої уваги до кожної деталі.

Ознайомившись з "законами побудови оповідання", запропонованих Едгаром Алланом По, Моем погоджується, що хороше оповідання - це літературний твір, який хвилює й захоплює читача, а головне "рухається по прямій лінії, від експозиції до кінцівки" [3, 391]. І "у всій композиції не повинно бути жодного слова, яке не працювало б на заданий результат" [3, 391]. Моем підкреслював, що любить оповідання з "початком, серединою і кінцем" [2, 630], протиставляючи їх творам, де панує "настрій", і, опираючись на це, вимагав від оповідання "солі", гостроти сюжету і логічної побудови оповіді.

Головне у стилі своїх творів Моем бачив у ясності, простоті, благозвучності. Він писав у дусі свого часу, охоче "вживаючи ходяче словечко чи сленг" [1, 402], і єдиним критерієм своїх творів вважав живу мову. Перші новели Моема читачі сприйняли захоплено, бо відчули в них велику правдивість, свіжість стилю і майстерність виконання. В новелі "Людина у якої була совість" Моем писав, що він реаліст, "і в своїх творах намагається бути вірним життю, старанно уникаючи всього чудного і фантастичного - точно як і письменницької всездозволеності" [4, 419]. В цих висловах закладені ті літературні принципи, яких дотримувався Моем - майстер короткого оповідання.

Моем досконало володів формою оповіді-спогаду від першої особи, яка "давала перевагу безпосередності" [3, 229]. Оповідач не просто спостерігач, а учасник подій. В одних оповіданнях - це автор-оповідач, що добре розбирається в людях і не старається повчати кого-небудь, чи бути суддею чийхось вчинків, в інших - це оповідач, який не зливається з образом письменника, але багато в чому нагадує його, деколи розповідач виступає під іменем Ешенден, образ життя якого нагадує життя Моема. Але хто б не розповідав нам цю історію, вона цікава, захоплююча, з несподіваним кінцем, що є визначальною жанровою ознакою новели.

Він писав про те, що відчував, бачив, знав. Але нерідко Моем жертвує життєвою правдою в своїх оповіданнях, додаючи в них ту "родзинку", яка б підтримувала постійний читацький інтерес. І цей життєвий факт чи вигадка так майстерно змальовується письменником, що створивши новелу, автор часто і сам не міг відрізнити, де реальний факт, а де вигадка.

Майже всі оповідання Моема в тій чи іншій мірі автобіографічні. Наприклад, досвід Моема-агента британської розвідки, ліг в основу циклу оповідань "Ешенден". Про роки навчання при лікарні святого Фоми в Лондоні він згадує в оповіданні "Міраж". Свої переживання під час лікування в туберкульозному санаторії Моем виклав в оповіданні "Санаторій". Подорожі до країн Європи і Америки, Китаю, на острови Тихого океану-місце

дії багатьох оповідань Моєма ("Безволосий мексиканець", "Мейхью", "Падіння" Едварда Барнарда" та ін.)

Спостереження людського життя, збагачені численними мандрівками в різні куточки світу, та власний життєвий досвід забезпечували Моєму не тільки "внутрішню свободу", а й збагачували колекцію його творів майже готовими образами.

І якщо життя в усіх його проявах було об'єктом дослідження письменника, то предметом цього дослідження стала людина. Все своє життя Моєм намагався зрозуміти складність і протиріччя людської природи та феномен людини так і залишився для нього нерозгаданим.

Моєм писав про звичайних людей з якими відбувалися незвичайні речі; Його цікавили контрасти людської природи, які гармонійно поєднувались в людині.

Головні герої його новел - люди, що поєднують в собі такі цілком протилежні риси як щирість і підступність, доброта і жорстокість, відданість і зрада. Моєм вдало використовує такий літературний прийом, який допомагає читачеві заглянути у внутрішній світ героя, зрозуміти причини, які заставили героя твору з'явитися в тому чи іншому місці земної кулі, призвели його до того чи іншого вчинку. Ретроспекція у Моєма - це не сухе хронологічне повернення в минуле, а жваве захоплююче оповідання в оповіданні, яке є чи не основою усього твору. Це той промінець з минулого головного героя, що пояснює його сучасне, і крок за кроком підводить до його майбутнього. Автор не нав'язливо, легко і непомітно для самого читача повертає нас назад, але його непомітні і ненав'язливі спогади захоплюють читача.

Герої його оповідань не діти, а дорослі, люди з певним життєвим досвідом, а часом і з багажем душевних ран. Моєм писав з живої природи, та персонажі його творів це не копії оригіналу, це лише робочий матеріал, за допомогою якого митець змальовує портрети, будує характери своїх героїв. Майстерність Моєма якраз і проявляється в умілому поєднанні динамічно розвинутої дії зі спостереженням характерів героїв. Звертаючи головну увагу в своїх оповіданнях на розкриття характерів, другорядну роль автор надавав обставинам, середовищу своїх героїв. Надаючи перевагу характерам над обставинами, Моєм розглядав складність людської особистості через вчинки, почуття.

Так, в оповіданні "Друг пізнається в біді" (A Friend in Need) головного героя Бартон характеризує не зовнішній вигляд (портретних рис Моєм подає мало в цьому оповіданні), а його вчинки і слова. Безсердечність, жорстокість, скнарність містера Бартон особливо виявились у його ставленні до людини, яка опинилась над прірвою життя. Процвітаючий н бізнесмен, людина, що уособлювала в собі, здавалось би саму доброту і щирю любов до ближнього, але в дійсності ця порядна людина - бездушна, черства, егоїстична натура - на його совісті смерть невинної людини. Автор не дає жодних коментарів, щодо непослідовності В і нелогічності вчинків героя. Лише авторське зауваження: "Я знав його дуже мало, хоч і цікавився ним: справа у тому, що одного разу він приголомшив мене своїм вчинком. Якби він сам не розповів про це, я б ніколи не повірив, що він міг таке вчинити" [6, 190]. Так і розвиваються події і в новелах "Людина, у якої була совість", "На околиці імперії", "Макінтош", "Записка", в яких Моєм намагається довести відносність добра і зла, шляхетності У і підлості людської природи.

Вивчаючи життя, Моєм порушував у своїх творах важливі і найбільш характерні і проблеми того часу. В основі цих оповідань, як і багатьох інших, лежить викривальна антибуржуазна тема, що пронизує сюжети майже всієї творчості Моєма. Відстоючи позиції критичного реалізму з легкою іронією і майстерним дотиком літературного пензля, художник викриває лицемірство, брутальність, жорстокість англійського буржуазного суспільства.

Великої гостроти набуває критика релігійного фанатизму як складової частини буржуазної моралі. Цій темі присвячено ряд оповідань таких як: "Церковний служитель", "Божий суд", "Санаторій", але найбільше піддавались критиці устої церкви в новелі "Дош".

Так, в новелі "Дош" він викриває релігійне ханжество і дух опустошення людської душі. Конфлікт оповідання базується на внутрішньому протиріччі місіонера Девідсона, що став жертвою свого лицемірства і догматизму. Девідсон вступає в конфлікт з самим собою, боротьба його душі - основа всіх подій оповідання. Він завжди намагався поставити на "шлях істини" грішника, спасти його душу. Але сам не втримується перед спокусою - повією Седі

Томпсон. Його обов'язок місіонера програє пристрасі. І як наслідок цього — смерть. Характеризуючи оповідання "Дош", підкреслюючи його антиклерикальний характер, Джеймс Олдрідж зазначав, що це не що інше як жорстоке знування над моральними основами будь-якого фаната-християнина, тобто знову ж таки приборчаника державної церкви. [5,7].

В цьому оповіданні проявляється вплив французької школи. Відчутний зв'язок "Доша" Моєма з "Пампушкою" Мопассана. В основі сюжету обох новел - дорожній випадок:

незапланована зупинка. Події нетипові, але змальовані вони як буденні речі, до якої самі герої ставляться без подиву. Як у "Пампушці" так і в "Доші" автор зображує невелику групу людей, в поведінці яких відображені особливості суспільної моралі. І тут і там добропорядний буржуа протипоставлений жінці легкої поведінки.

Центральною подією мандрівки в "Доші" є розпочате місіонером Девідсоном "полювання на'відьом", яку він програє. Кінцівка "Дошу" подана за класичною схемою жанру новели - як цілком несподівана до самого сюжету.

Опираючись на чіткий підбір слів, жестів, рис зовнішності та психологічних випадках своїх героїв, Моєм критикує насильницький характер діяльності місіонерів, які готові були будь-якими шляхами добиватися відпущення гріхів.

Поняття "снобізм" в творчості Моєма носить визначений соціальне—критичний характер. Продовжуючи традиції класиків англійської літератури, Моєм вслід за Свіфтом, Діккенсом, Теккереєм викриває цю "найвulgарнішу рису англійського буржуа". Для багатьох героїв його оповідань цінності життя фальшиві, абсурдні, оскільки вони тримаються на лицемірстві, брехні, гнилій моралі, корисливості. Для Моєма сноб - це "людина, яка захоплюється іншими, або зневажає тільки за те, що вони займають в суспільстві більш високе становище, ніж він сам" [4, 179]. Снобізм перетворює життя людей на безглузду маячню.

Життя Роберта Форест'ера, героя оповідання "В левовій шкурі" - суцільна фальш. Він жив, обманюючи себе, і все це заради того, щоб ввійти в той загадковий вищий світ "людей-напівбогів", що так зачарував його ще з дитинства. Він захоплювався і заздрив їм, і мріяв побачити себе серед них, жадав стати одним з них. Це був його ідеал, для досягнення якого він не зупинявся ні перед чим. Будучи посильним, солдатом, прислугою він крок за кроком йшов до своєї мети. А одруження заради грошей перетворило його мрію в реальність - він став джентельменом, віце-президентом яхт-клубу і у своєму розкішному будинку приймав "всіх тузів Рів'єри". Так, одягнувши маску один раз, він не знімав її протягом двадцяти років.

Про те, що відбувається в душі Роберта Форест'ера не говориться прямо. Але якраз двобій англійського джентельмена з самим собою і лежить в основі оповідання. І щоб ще більше підкреслити трагізм внутрішнього стану героя, Моєм закінчує оповідання описом пожежі. Пожежа лісу - це не стихійне лихо, це пожежа в душі героя: "моїм деревам прийшов кінець" - прийшов кінець його ілюзіям.

З ідкою іронією автор критикує високі моральні норми Британського суспільства. І навіть сама назва твору носить іронічну назву - "В левовій шкурі".

Так, добившись становища, одягнувши жадану, омріяну "левову шкуру", він не справився з випробуванням долі, не зміг відрізнити істину від фальші і загинув через тупість своїх переконань. Навіть страх перед смертю не допоміг йому позбутися чар цього шаленого світу. І навіть його дружина була під впливом цього загадкового світу. Єдині ніби магичні слова- "він був істинним джентельменом" допомогли міс Форест'ер справитись з втратою свого чоловіка.

Цій темі присвячені і такі новели Моєма як: "Макінтош", "На околиці імперії", "Заводь", "Записка", "Рівно дюжина" і ін.

"Що знає про Англію той, хто тільки лиш Англію знає?" - слова з оповідання "За годину до файв-оклока" підводять нас до "східної теми", що будується на протиставленні двох цивілізацій - Заходу і Сходу. Особливість Сходу, з його різкою несхожістю із Заходом -джерело драматизму, яке "породжує екстремальні ситуації, що розпалюють пристрасі, викликають зіткнення сил добра і зла, показують зворотний бік прописних істин пуританської моралі" [5, 13]. Характерними новелами даної теми є такі: "На околиці імперії", "За годину до файв-р-клока", "Макінтош", "Заводь").

Східна тема не була вже новиною в англійській літературі того періоду. Але Моем розробляв її як новатор, зосереджуючи основну увагу на психології персонажів та тих складних процесах, які відбувалися під впливом соціальних та інших причин у душах людей. Образ “Околиці імперії” - це психологічний простір, який переповнений труднощами життя, боротьбою за місце під сонцем, розбитими надіями, страхом, самотністю.

Цим героям письменника притаманний трагізм світосприйняття. Відчуваючи опустошення і нікчемність свого існування, вони не здатні боротися з собою, вони приречені.

Так, начитаний і розумний молодчина Лоуренс з оповідання “Заводь” шукає заспокоєння душевних терзань у горілці, а зрозумівши весь жах свого становища і цілковиту неможливість переродитися, він вирішує покінчити рахунки з життям. Перед смертю, розкриваючи автору душу, він говорить, що лежить на самому дні прірви, з якої йому не вибратись [4, 158]. Самогубством головного героя закінчується і оповідання “Дощ”. Вистрілом у висок підводить підсумок свого життя герой оповідання “Макінтош”.

Однак не всі персонажі оповідань Моема приречені на смерть. В його оповіданнях дедалі частіше виступає мислячий герой з критичним ставленням до дійсності, до людей і до себе. Його герої знаходять в собі сили протистояти долі, шукають вихід зі стану “людського рабства”, намагаючись реалізувати закладені в них можливості. Все наполегливіше ставиться питання: чи можна жити так далі?

Такою сильною, мислячою людиною постає перед нами Едвард Барнард - герой оповідання ““Падіння” Едварда Барнарда”, який з вимушених причин, залишивши кохану, рідний дім, цивілізований світ, відправився в той забутий богом куточок землі. Та сонне царство зачарувало його і розбудило його, заставило думати. Лише при одній згадці про своє минуле його охоплює жах - він відмовляється повертатися до оков цивілізації і збирається будувати своє майбутнє з туземкою. Це психологічний бунт героя проти існування, нудної моралі, запрограмованості життя, порвавши з яким, він здобуває душевну гармонію і щастя, замислюється над завданням людини.

Не гроші - сенс життя Едварда Барнарда, а краса, правда і добро. Ці цінності відіграють основну роль у всій філософсько-естетичній концепції і самого письменника.

Якщо ранньому періоду творчості Моема характерне захоплення Мопассаном, його вмінням доходити до глибин життя, до суті людини, то під кінець життя Моем надає перевагу російським письменникам — Толстому, Достоевському, Чехову. Найбільший вплив на творче становлення Моема мав Чехов. Моем захоплюється вмінням Чехова показати спілкування людських душ.

У Моема і Чехова багато спільного: вони за освітою обидва лікарі, мали свою практику, обидва прийшли в літературу з певним багажем- пізнали життя людей різних за віком і професією. Як Чехов, так і Моем почали писати відштовхуючись спочатку від простої форми короткого оповідання. Взнявши за основу оповідання-анекдот, насичуючи цю форму багатим змістом, гостротою думки і тим самим докорінно змінюючи її, вони прийшли до більш складної форми оповідання. Сюжети їх новел не вигадані, вони взяті з життя. Не герої, не високі чини, не знаменитості, які демонструють світові свою маску, “старанно окриваючи своє справжнє обличчя” [1, 379], і невиняткові, надприродні особи цікавили обох письменників. Увагу художників привертала прості, нікому невідомі люди, що складали більшість суспільства. Життя маленької пересічної людини, - ось той матеріал з яким працювали і Чехов, і Моем. Майстерність письменників якраз і полягала в тому, що вони зображували в своїх творах не “маленьких” людей, а те, що їм не давало бути великими - психологічне рабство, зовнішньою характеристикою якого були гроші, чини, становище в суспільстві. Але справжньою основою рабства був страх, який паралізував думки і вчинки героя.

Моем, належачи до покоління письменників, що вступили в літературу “на рубежі віків” і піддавали тотальній критиці моральну та ідейну основу буржуазної вікторіанської Англії, вніс свій вклад у формування нового художнього мислення, нового естетичного бачення. Його творчість торкалась проблем загальнолюдського, загальнофілософського характеру, | проблем відношення мистецтва до дійсності, особистості і суспільства, традиції і новаторства..

І якраз в умінні по-художницькому бачити, спостерігати, порівнювати, протиставляти і узагальнювати життєві явища, проникати в їх суть і проявляється майстерність Моема-новеліста.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мозм С. Избранные произведения. - Т. I. - М.: Радуга, 1985. - 560 с.
2. Мозм С. Избранные произведения. - Т. II. - М.: Радуга, 1985. - 736 с.
3. Мозм С. Подводя итоги. - М.: Высш. школа, 1991. - 559 с.
4. Мозм С. Дождь. Рассказы. —Л.: Высш. школа, 1986. - 528 с.
5. Влодавська І. Передмова до книги Моема С. "Місяць і Мідяки". - К.: Дніпро, 1989. - С. 5-17.
6. Мозм С. Друг у біді // Всесвіт. - 1996. - № 8-9. - С. 189-192.